

Пещерна експедиция Бански Суходол: Ние градим история

Понякога човек има странно чувство, че трябва да се завърне и да остане до края на някое събитие в някое невероятно кътче на света. Това се случи с мен през 2013 г., когато за първи път взех участие в пещерна експедиция „Бански Суходол“ и това невероятно кътче се оказа сгушено в Пирин планина. Циркусът Бански Суходол е разположен в северната част на Пирин в пределите на националния парк. Той се ограничава от ридовете Кончето, Котешкия чал и Църна могила. Дължината на циркуса е около 3 км, а широчината е към 1 км. Средната надморска височина е 2300 м. Най-високи върхове в близост са вр. Кутело (2908 м) и вр. Бански Суходол (2884 м). Наличието на пещери в района се обуславя от карст – основно под формата на мрамори, в които са се формирали десетки пещери, ниши и пукнатини. Самата експедиция от своя страна представлява една от най-екстремните високопланински и дългогодишни експедиции в България. Историята ни води към далечната 1969 г., когато за първи път СПК „Академик“ София провежда експедиция в циркуса и проучва 6 обекта. След това през годините тя се провежда редовно до 1993 г., когато е прекъсната за няколко години. През 2000 г. група пещерни ентузиасты от ПК „Хеликтит“ и ПК „Витоша“ възобновяват проучването на Бански Суходол. Година по-късно СПК „Академик“ и ПК „Хеликтит“ в лицето на Павел Бакалов и Константин Стоичков възвращат експедицията до ден днешен и така вече почти 20 години.

Изобилието от пещери в района го прави подходящ не само за провеждане на спелеоложки експедиции, но и за изучаване на единствените летящи бозайници-прилепите. Десетилетия наред с това се бяха заели Петър Берон и Боян Петров (НПМ). Шансът да остана от началото до края, да ръководя това високопланинско предизвикателство и да извърша своите изследвания относно видовия състав на прилепите дойде тази година.

За първият етап на експедицията участвахме 15 души (Димитър Генов, Филип Енчев, Николай Петров, Милена Ненова, Йорданка Донкова, Десислава Канева, Радостина Цонева, Стамен Димитров, Ефросина Христова, Христо Христов, Валери Петров, Хелиана Дундарова (аз), Живко Петров, Константин Стоичков и Алекс от Румъния от 4 пещерни клуба (ПК „Хелектит“, ПК „Под ръбъ“, ПК „Искър“ и Clubul de Speologie Politehnica). Стартът по традиция беше от местността „Пещерите“ над Банско на 22 (събота) август 2020 г. Рано сутринта натовариха конете и запъплиха бавно към циркуса. Тук е важно да се отбележи, че изнасянето на багажа до лагера (~2300 м.н.в) се осигурява със специално наети товарни коне, а преходът трае между 4 - 7 часа. Късният следобед достигнахме до базовия лагер и започнахме да опъваме щабната палатка, в която се съхраняват осигурените храна и инвентар. Те от своя страна се закупуват от събраните индивидуални такси на участниците. Името на циркуса „Бански Суходол“ не е случайно, защото водата тук е най-скъпата суровина. Поради тази причина най-важната дейност на следващият ден беше намирането на стабилен воден източник. С това се заеха Константин Стоичков и Живко Петров. Константин има богат опит в района и знае всички възможни варианти, които са при наличие на снежници около лагера да се направи „топилка“ (кариера за сняг), при наличие на вади/локви в снежниците да се събира течащата вода или в най-лошия случай донасяне от пещерната система БС №9-11, която е на около час от лагера и след което трябва да се преодолее - 415 метров отвес до източника. Тази година имахме късмет и водата беше набавяна от периодични вади и локви във високата част при снежниците под „Кончето“ на около 30 мин от лагера. Същия ден беше отреден за изнасяне на храна, инвентар и подготвяне на надземния лагер над пещерната система БС №9-11. Днес тя е царицата на

автор: Хелиана Дундарова

пещерите с дължина около 3000 м, започваща с ледена зала, преминаваща в отвесни пасажи с множество водопади, блокажи, разклонения и зали. Открита е от Васил Груев, Валери Велков и Петър Делчев – СПК „Академик“ София, под рида на връх Бански Суходол още по време на първата проучвателна експедиция през 1969 г. Историята сочи, че тогава пропастите наоколо са били запълнени със снежни тапи и от БС №9-11 са били проучени само 33 метра. Не случайно последните 19 години спелеолози от цялата страна и Европа се включват активно в нейното проучване, откриване и описване на нови части.

В следващите дни от 24 до 27 август бяхме разделени на две групи. Група „БС №9-11“ съставена от Димитър Генев, Филип Енчев, Йорданка Донкова и Алекс от Румъния и група „Прилепи“ в състав аз, Живко Петров, Константин Стоичков, Николай Петров, Милена Ненова и Десислава Канева. Докато група „БС №9-11“ проучваха и картираха новите части на пещерната система, нашата се занимаваше с подсигуриране на лагерния живот и проучване на целеви пещери в циркуса за прилепи. Всекидневните ни задължения започваха рано сутрин. Обикновено аз и Живко ставахме първи, той правеше кафе, а аз - закуска. Като един истински любител кулинар измислих традиционна „Банскосуходолска“ закуска, която включва замесени с вода, брашно и домашни подправки на 2300 м.н.в мекици с билков чай. Мирисът на първите от тях примамваше останалите да излязат от палатките. След закуска втората задача беше набавянето на вода от снежника. Това е ритуал включващ сутрешно-обеден преход, установяване на новите локви в леда и инсталирането на система от къс маркуч или тръба фиксирани с камък върху получения процеп на леда, по които се движеше водата към бутилката. Сред планираните задачи за тези дни бяха цялостен обход на циркуса и посещаване на целеви пещери като БС №22, БС №29, БС №38 и БС №46. Целта на това начинание беше изучаване на прилепите, записване на звуци и планиране на научната дейност за следващата седмица по конкретни обекти. Една от пещерите, които проучихме тези дни беше БС №29, посетена през 2002 г. от Петър Берон и Боян Петров (НПМ), от които ни беше предоставен костен материал от прилепи. Накрая на всеки ден се събирахме в базовия лагер и готвехме вечеря. На тази експедиция установих, че много обичам да приготвям за групата качамак, боб или някоя по-засукана яхнийка с подправки от Чехия (експедиционна тайна). Общо взето така се претърколиха първите пет дни. Рано сутринта на 27 август (четвъртък) в лагера пристигнаха Петър Делчев СПК „Академик“ София, БПД и Игор Руняшки ПКСУ „София“. Следобеда група „БС №9-11“ излезе успешно от пещерата и достигна базовия лагер. Вечерта Димитър пламенно разказваше как са проникнали срещу течението на река в обширни нови части с разклонения. Качили са и са заобиколили три водопада и са стигнали до четвърти за качване с коване. Тук е редно да се отбележи, че БС №9-11 е една много технична, водна и студена пещера с температура около 0-3 °С. Затова постиженията, хъса и пламъка на групата не спираше да ме удивлява.

Петък (28 август) беше отреден за велики дела а именно проучване на БС №30 - „20 години Академик“. Открита е през 1978 г. под рида Котешкия чал, проучването ѝ отнема значителна част от времето на експедицията, в която участват и четирима английски спелеолози. Името си получава в чест на годишнината на ПК „Академик“ София. БС №30 е разположена на 2600 м.н.в, има вертикални пасажи, температура около 3°С и денивелация 118 м. Нашата група „Прилепи“ в състав аз, Живко Петров, Константин Стоичков, Игор Руняшки и Петър Делчев достигна пещерата малко след обед. Живко и Игор поеха екипирането към дъното, аз започнах с проучването, докато Петър Делчев документираще, а Константин картираше части от пещерата. С удивление открих ниши с калцифицирали кости от прилепи. Докато висях на въжето на първи отвес установих, че има Остроух

автор: Хелиана Дундарова

нощник - прилеп, което се случва за първи път в пещера от циркуса. През това време Игор и Живко достигнаха дъното и докато аз досъбирам още кости от залата под втори отвес, Живко направи същото от дъното. Вечерта на същия ден към експедицията се присъедини Павел Бакалов СПК „Академик“ София. Следващите 24 часа бяха динамични, започнали още от малките часове свързани с тръгването на едни участници (Константин, Живко, Петър, Йорданка) и пристигането на други (Велин Вълчев СПК „Академик“ София, Стамен Димитров, Радостина, ПК „Под ръбъ“ Церово), както и подготовка на следващата група за проникване в рамките на няколко дни на БФ №9-11.

На 30.08 (неделя) отново беше сформирана група „БС №9-11“, за този етап от експедицията съставена от Димитър Генов, Игор Руняшки, Радостина Цонева и Велин Вълчев и група „Прилепи“ съставена от мен, Павел Бакалов и Алекс от Румъния. Същият ден ранният следобед група „БС №9-11“ проникна в пещерата за няколкодневно проучване, а аз късния следобед тръгнах отново към БС №30. Преходът към пещерата трае час, като има няколко стръмни участъка за изкачване. Трекингът беше неудобен, защото освен туристическата раница на гърба си носех и лаптопа с друга раница отпред. Стигнах 40 минути преди залез, опънах орнитологичната мрежа пред входа на пещерата, който е над силно наклонен сипей, на 60 м в ляво от него сложих лаптопа и микрофона за записване на звуци и на около 60 м отдясно на входа на не толкова стръмна камениста отсечка си сложих шалтето, фотоапарата, шублера и всичко необходимо за видовата идентификация на прилепите. Предишните ми опити от 2013 г. и 2019 г. показаха колко опасни каменопади има на това място, породени от стадата диви кози, смяната на температура или липсата на късмет на изследователя. Въпреки това мястото е невероятно красиво, с туфи еделвайси над входа на пещерата, невероятен розово-синкав залез над Кончето и обсипаното със звезди чисто нощно небе. На фона на този пасторален пейзаж имах голям късмет, като в рамките на шест часа работа пред пещерата паднаха единични камъни и никой от тях в посока на лаптопа или мен. Освен това установих 8 вида прилепи от семейството на гладконосите (*Vespertilionidae*). Това са Голям нощник (*Myotis myotis*), Остроух нощник (*Myotis blytii*), Нощник на Натерер (*Myotis nattereri*) Трицветен нощник (*Myotis emarginatus*), Мустакат нощник (*Myotis mystacinus*) Мустак нощник на Давиди (*Myotis davidii*), Бехщайнов нощник (*Myotis bechsteini*) и Кафяв дългоух прилеп (*Plecotus auritus*). През годините Боян Петров (НПМ) беше проучвал прилепите на БС №30 и установил няколко височини рекорда за Бехщайновия нощник, нощника на Натерер, Трицветения нощник и Мустакатите нощници. Нощникът на Натерер и Трицветения нощник бяха установени за първи път през 2019 година от мен. Това което е интересно да се отбележи, че пещерата е най-високопланинското място в Европа за среща и размножаване на тези осем вида прилепи. Характерното за Кафявия дългоух прилеп е, че се среща на висока надморска височина, но Бехщайновият нощник, нощникът на Натерер, Трицветеният нощник и Мустакатите нощници правят вертикална миграция за достигане на пещерата всяка нощ през есенните месеци. Другият рекорд беше установяването на Остроух нощник в пещерата. Всичко това буди в мен научни хипотези, планове за доказването им и продължаване на изследванията тук.

През следващите дни аз, Павел Бакалов и Алекс от Румъния изпълнявахме смесени функции, свързани с живота в лагера, водата, ежедневно ходене до надземен лагер над БС №9-11 и връзка с подземния лагер в пещерата, както и продължаване на проучването на прилепите.

автор: Хелиана Дундарова

На 1 септември (вторник) денят започна с обичайните задължения. Павел отиде до надземния лагер над БС №9-11, Алекс остана в лагера, а аз се отправих за вода. Стигнах до снежника малко преди обед, слънцето грееше и за мой късмет имаше много локвички по леда. Инсталирах тръбата за събиране на вода и започнах да пълня бутилките за лагера. Обаче след 10 дни високо в планината, топло слънчево време и изобилие от локвички в леда не се стърпях и си взех един освежителен „Сибирски душ“. Водата всъщност е много студена, при поливането с нея тялото се свива, сърцето бие лудо, а главата изтръпва и започва бързо да се охлажда. Поради тази причина след подобен душ е хубаво тялото да се остане за няколко минути на слънце. Късния следобед се отправих към надземния лагер над БС №9-11, който също е разположен на около 2600 м.н.в. Стигнах половин час преди залез, сложих лаптопа с микрофона на подходящо място и установих, че нямам опция за опъване на мрежи, поне за този проучвателен опит. Нощта падна, изгря луна и красотата на района се откри пред мен. Зад гърба ми стоеше назъбения профил на връх Бански Суходол, отдясно силуета на Котешки чал, а пред мен безкрая над тъмната бездна от облаци. През цялата нощ имаше голяма прилепна активност, която беше уловена от микрофона, а аз успявах да видя само техните прелитащи силуети.

На следващият ден малко преди обед Иво Колчаков СП „Пълдин“ Пловдив, който се беше качил до базов лагер предишния ден влезе в пещерата. Той стана част от група БС №9-11, за оставащите два дни. Аз се отправих в базовия лагер, а Алекс от Румъния пое към дома. Така в група „Прилепи“ останахме само двама човека, за сметка на това тишината на лагера и нашите усилия с Павел доведоха до прекрасни записи на звуци.

На 04 септември (петък) група „БС №9-11“ излезе успешно от пещерата и достигна лагера. Там ние ги посрещнахме с тристепенно меню, подготвено в „милион звездния ресторант“ на циркуса. Същата вечер за пореден път се възхитих на групата на техния невероятен и силен дух, който ги тласка да продължат с проучването на БС №9-11. Радост Цонева запалено говореше за това сурово място с толкова много любов и ентузиазъм. Тя написа в експедиционният дневник за красотата на намерените водопади, които са издълбали в скалите причудливи форми, за преодолените тесни и опасни пасажи и живота в подземния лагер. Радост скицира своят подземен разказ, с който да продължи да ни радва и за напред.

Последният ден на експедицията беше 6 септември (неделя), когато натоварихме конете и се отправихме към цивилизацията - силни и уверени, че ще продължим най-високопланинската, екстремна и дългогодишна пещерна експедиция в България, за да се завръщаме отново и отново на това райско място.